

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ХОРТИЦЬКА НАЦІОНАЛЬНА
НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА АКАДЕМІЯ»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра соціальної роботи

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДЛІТКІВ
У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ ЗАКЛАДУ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»

Виконала студентка: 2 курсу _____
освітньо-професійна програма Соціальна педагогіка
Спеціальність 231 Соціальна робота
(шифр і назва спеціальності)

Ганчева А. С.

(ініціали та прізвище)

Керівник професор кафедри соціальної роботи, доцент,
д. соц. н. Гордієнко Н. М.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент доцент кафедри педагогіки та психології
освітньої діяльності ЗНУ, професор,
д. п. н. Іваницький О. І.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота «Розвиток соціальної компетентності підлітків у системі соціально-педагогічної роботи закладу загальної середньої освіти»: 116 с., 2 рис., 8 табл., 50 джерел, 3 додатки.

Об'єктом дослідження є розвиток соціальної компетентності підлітків.

Предметом дослідження є ефективність системи соціально-педагогічної роботи закладу загальної середньої освіти щодо розвитку соціальної компетентності підлітків.

Мета роботи: теоретичний аналіз та експериментальна перевірка ефективності розвитку соціальної компетентності підлітків у системі соціально-педагогічної роботи закладу загальної середньої освіти.

Методи дослідження – аналіз наукової літератури, узагальнення і систематизація інформації, констатувальний експеримент, формувальний експеримент, кількісний та якісний аналіз отриманих даних.

У роботі розглядається система розвитку рівня соціальної компетентності підлітків у процесі соціально-педагогічної роботи закладу загальної середньої освіти. Розглянуто основні поняття, визначено рівні соціальної компетентності, обґрунтовано ефективність соціально-педагогічної роботи закладу загальної середньої освіти щодо розвитку соціальної компетентності.

Практична значущість дослідження полягає у розробці соціально-педагогічного проєкту «Твоя соціальна компетентність – основа життєвого успіху», який доцільно впроваджувати в системі соціально-педагогічної роботи закладу загальної середньої освіти.

Результати дослідження пройшли апробацію на Всеукраїнській науково-практичній конференції (м. Запоріжжя, 17 травня 2018 р.) та Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 17 травня 2019 р.).

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД, КОМПЕТЕНТНІСТЬ, СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ, ПІДЛІТКОВИЙ ВІК

ВСТУП

Актуальність роботи. В Україні XXI століття соціальний контекст життя людини стрімко змінюється. Такі соціальні явища як: традиції, стиль спілкування і взаємодії людей, з'являються нові соціальні норми і установки. Іншими також стають вимоги, які висуваються до особистості, що розвивається, найбільш яскравим прикладом, якої можна назвати випускника закладу загальної середньої освіти. Подібні зміни істотно підвищили очікуваний внесок освіти у зміну суспільства, визначивши її в якості пріоритетного сегмента в структурі суспільства.

У новій редакції Закону України «Про освіту»(2017) проголошується компетентнісний підхід, де метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, у тому числі й соціальної [34]. Як визначається у Програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні: «Сучасне виховання має відігравати випереджальну роль в демократичному процесі, ставати засобом відродження національної культури, припиненням морально-духовної деградації, стимулом пробудження таких якостей, як совість, патріотизм, людяність, почуття власної гідності, творча ініціатива, підприємливість тощо; гарантом громадянського миру і злагоди в суспільстві. У сучасній соціокультурній ситуації головною домінантою виховання є формування в особистості ціннісного ставлення до навколишньої дійсності та самої себе, активної за формою та моральної за змістом життєвої позиції»[27].

Бурхливий суспільний розвиток на фоні постійних інформаційно-економічних удосконалень, оновлення педагогічних концепцій виховання посилюють значення формування якостей конкурентноспроможної особистості і визначають проблему розвитку соціальної компетентності підлітків особливо актуальною та вагомою. Крім того, актуальність проблеми обумовлена очевидною кризою педагогічних цілей і цінностей, що виявляється не тільки в

теорії, але, на жаль, найгостріше, у виховній практиці, і зумовлює потребу об'єктивного аналізу педагогічної теорії і практики з позицій оцінки внеску вчених і педагогів-практиків у розвиток педагогіки і створення нових технологій розвитку соціальної компетентності підлітків.

Вивченню процесу розвитку соціальної компетентності підлітків у системі соціально-педагогічної роботи закладу загальної середньої освіти присвячено праці зарубіжних і вітчизняних дослідників, де представлені різні аспекти вирішення проблеми.

Дослідженню класифікації компетентностей приділяли свою увагу такі зарубіжні і вітчизняні науковці як, Л. Алексєєва, Е. Зеєр, І. Зимня, А. Мудрик, Д. Равен та ін. Формування соціальної компетентності учнів вивчали І. Бех, М. Докторович, І. Єрмаков, В. Ромек, В. Нечипоренко та ін. Особливості розвитку соціальної компетентності у підлітковому віці вивчали Ю. Десятникова, Г. Марасанов, А. Реан, Н. Рототаєва та ін.

Актуальність теми зумовлена підсиленням уваги науковців та педагогів-практиків до компетентнісного підходу в освіті, реалізація принципів якого є умовою для формування та розвитку активної, соціально відповідальної особистості, що і зумовило вибір теми магістерської роботи у такій редакції «Розвиток соціальної компетентності підлітків у системі соціально-педагогічної роботи закладу загальної середньої освіти».

Об'єкт дослідження: розвиток соціальної компетентності підлітків.

Предмет дослідження: ефективність системи соціально-педагогічної роботи закладу загальної середньої освіти щодо розвитку соціальної компетентності підлітків.

Мета дослідження: теоретичний аналіз та експериментальна перевірка ефективності розвитку соціальної компетентності підлітків у системі соціально-педагогічної роботи закладу загальної середньої освіти.

Гіпотеза: впровадження соціально-педагогічного проєкту «Твоя соціальна компетентність – основа життєвого успіху» сприятиме позитивній

динаміці розвитку соціальної компетентності підлітків в умовах закладу загальної середньої освіти.

На основі мети дослідження були визначені такі **завдання**:

1. Здійснити аналіз наукової літератури з проблеми розвитку соціальної компетентності підлітків у соціально-педагогічному контексті.

2. Розробити методiku проведення діагностики рівня соціальної компетентності підлітків.

3. Емпірично виявити рівні розвитку соціальної компетентності підлітків за підсумками констатувального експерименту.

4. Розробити, впровадити і визначити ефективність соціально-педагогічного проєкту, спрямованого на розвиток соціальної компетентності підлітків в умовах закладу загальної середньої освіти.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури, узагальнення і систематизація інформації, констатувальний експеримент, формувальний експеримент, кількісний та якісний аналіз отриманих даних.

Методологічною основою дослідження є:

– компетентнісний підхід до освіти (І. Бех, Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Єрмаков, О. Савченко, О. Локшина, В. Нечипоренко, О. Овчарук);

– концептуальні ідеї і принципи забезпечення функціонування соціально-педагогічної системи закладу загальної середньої освіти (О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, Т. Журавель, Т. Лях);

– проєктна діяльність (І. Єрмаков, О. Кобернік, О. Савченко, В. Нечипоренко, Д. Пузіков, В. Тименко, В. Логвін, С. Ізбаш).

Дослідження проводилося на базі Запорізької загальноосвітньої школи I-III ступенів №81 (експериментальна група) та Запорізької загальноосвітньої санаторної школи-інтернату I-III ступенів «Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії» (контрольна група). Вибірка складалася з 50 учнів 7-8 класів, серед яких 25 осіб у експериментальній групі та 25 осіб – у контрольній.

Публікації. Ганчева А. С. Особливості соціальної активності підлітків. *Соціальна та життєва практика в структурі професійної підготовки: теорія*

і практика: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 17 травня 2018 р.). Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2018. С. 25–26.

Ганчева А. С. Суспільно значуща групова діяльність як засіб розвитку соціальної активності підлітків. *Наука очима молоді – 2019*: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 17 травня 2019 р.). Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2019. С. 71–72.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг магістерської роботи 116 сторінок. Додатки викладено на 48 сторінках. Список використаної літератури складає 50 джерел.

ВИСНОВКИ

Відповідно до мети і завдань магістерської роботи, сформульовано наступні висновки щодо результатів проведеного теоретичного та експериментального дослідження:

1. Проаналізовано наукову літературу з проблеми розвитку соціальної компетентності підлітків у системі соціально-педагогічної роботи закладу загальної середньої освіти. Встановлено, що компетентнісний підхід має парадигмальне значення для сучасної системи освіти України, оскільки він зорієнтований на забезпечення індивідуальних потреб кожної особистості, її гармонійного розвитку та творчої адаптації до різних життєвих обставинах. Теоретичний аналіз наукових джерел показав, що вчені виділяють різні інтерпретаційні рамки концепту «соціальна компетентність», який у магістерській роботі аналізується з позицій обраної дефініції: соціальна компетентність – це здатність і готовність особистості до успішної соціальної дії, активності та мобільності, набуття та виконання пов'язаних із ними соціальних ролей (В. Нечипоренко).

До основних показників соціальної компетентності підлітка віднесено: відповідальність як сформованість внутрішнього локусу контролю; оволодіння засобами організації поведінки (розуміння наслідків власних вчинків для себе та інших, вибір засобів досягнення бажаного результату); адекватна самооцінка, узгоджена з рівнем домагань; сформованість позитивної мотивації навчання, переважання мотивації досягнення успіху; володіння засобами спілкування і навичками конструктивної взаємодії в різних життєвих ситуаціях, в тому числі і складних; виявлення емпатії по відношенню до партнера у спілкуванні.

З'ясовано, що розвиток соціальної компетентності підлітків є необхідним результатом соціалізації. Вона здійснюється через проходження етапів соціальної адаптації, ідентифікації, індивідуалізації та персоніфікації,

успішність яких суттєво залежить від рівня організації соціально-педагогічної роботи в закладі загальної середньої освіти.

2. Розроблено методику діагностики рівня розвитку соціальної компетентності підлітків, яка враховує когнітивний, емоційний і діяльнісний критерії оцінювання соціально-компетентнісного потенціалу особистості та відповідні діагностичні показники. Для визначення рівня розвитку соціальної компетентності обрано релевантні діагностичні методики: методику діагностики мотиваторів соціально-психологічної активності особистості Д. Макклеланда і методику визначення суспільної активності учнів Є. Степанова. Методика Д. Макклеланда, що була обрана з урахуванням емоційного критерію, дозволяє продіагностувати основні доміанти мотиваторів розвитку соціальної компетентності: досягнення успіху, прагнення до соціальної самореалізації і тенденцію до афіліації. Методика Є. Степанова, доцільність використання якої визначена з урахуванням когнітивного та діяльнісного критеріїв, спрямована на визначення рівня обізнаності учнів з таких питань, як цінності сучасного суспільства, провідні соціальні ролі, особливості спілкування у конкретному соціумі, специфіка власних соціальних ролей, а також на визначення середньої оцінки соціальної активності учнів.

3. За підсумками констатувального експерименту емпірично виявлено рівні розвитку соціальної компетентності підлітків. Дослідження проводилося на базі Запорізької загальноосвітньої школи № 81 I-III ступенів та загальноосвітньої санаторної школи-інтернату I-III ступенів комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради. Отримані результати показали, що більшість учнів мають середній рівень розвитку соціальної компетентності (76 % у контрольній групі і 68 % в експериментальній групі). Водночас, виявлення в контрольній групі 8 % учнів з низьким рівнем, а в експериментальній групі – 12 % учнів з низьким і 4 % учнів з дуже низьким рівнями, засвідчило потребу у розробці та впровадженні соціально-

педагогічного проєкту, спрямованого на розвиток соціальної компетентності підлітків.

4. Розроблено, впроваджено і визначено ефективність соціально-педагогічного проєкту, спрямованого на розвиток соціальної компетентності підлітків. Учасниками соціально-педагогічного проєкту були діти підліткового віку 7-8 класів Запорізької загальноосвітньої школи №81 I-III ступенів.

Зміст розробленого соціально-педагогічного проєкту інтегрує такі форми та методи роботи: тренінгові вправи, бесіди, обговорення, мозковий штурм, передбачає проведення соціально-педагогічних заходів: тренінгу «Соціальна компетентність підлітка», креативної виставки «Я серед людей», інсценізації кейсу «Звідки береться гарний настрій».

Ефективність впровадженого проєкту досліджувалась через повторне діагностування. Результати підтвердили більш суттєве зростання показників соціальної компетентності учнів з експериментальної групи порівняно з контрольною групою, що свідчить про позитивні результати формувального експерименту і ефективність реалізованого соціально-педагогічного проєкту. В експериментальній групі найбільша позитивна динаміка виявлена у збільшенні кількості підлітків з високим рівнем за такими діагностичними показниками, як: мотивація досягнення соціального успіху (+12 %), тенденція до афіліації (+8 %) і прагнення до соціальної самореалізації (+8 %).

Таким чином, отримані результати засвідчили ефективність впровадженого соціально-педагогічного проєкту, спрямованого на розвиток соціальної компетентності підлітків. Виконана магістерська робота дала змогу реалізувати мету та завдання дослідження, отримати результати, які характеризуються практичною значущістю.